

Det sidste kongemord

Middelalderens mørke mordgåde

Det er i grunden meget lidt, vi ved med sikkerhed om mordet på Erik 5. (1249-1286), også kendt som Klipping, på Sankt Cæcilie nat, den 22. november 1286. Vi ved dog, at forbrydelsen fandt sted i Finderup, 10 kilometer sydvest for Viborg, og at kongen led en voldelig død. Men hvem der myrdede ham og hvorfor, er simpelthen et mysterium. Og det hjælper ikke, at samtidens kilder synes lige så usikre på, hvad der er foregået. Så lad os som mesterdetektiven Hercule Poirot aktivere *the little grey cells* og forsøge at gennemgå de begrænsede beviser.

Vi ved ikke, hvorfor kongen havde besluttet at overnatte i en lade i Finderup hin aften i november. Faktisk ved vi ikke engang, hvorfor han var i området – én mulig teori er, at han var på jagt. Men vi ved, at da natten faldt på, søgte kongen og hans folk ind i landsbyen Finderup. Her ville en kongelig normalt indlogere sig i landsbyens mest fornemme bygning, nemlig præstegården. Men den har formentlig været for lille til at rumme kongen og hans jagtfølge. Den eneste bygning, der var stor nok, var kirkeladen, deraf Finderup Lade. Der er derfor ikke umiddelbar grund til at tro de senere folkeviser, når de hævder, at kongen kun havde kammermester

**Erik Klippings
voldsomme død
spøger stadig i
lokalområdet. I 1891
blev gerningsstedet
ophøjet til mindested,
da man i anledning af
605-året for mordet
rejste et kors på den
grund, hvor man mente,
at Finderup Lade lå.
|| [Wikimedia Commons](#)**

Rane Jonsen (-1294) og en dreng med som følge. Omstændighederne peger på et kongeligt jagtselskab, der i middelalderen typisk var en større affære med jægere, fortrolige stormænd, vagter, tjenere af forskellig art, hunde, heste og måske endda falkonerer og jagtfalke. Folkevisernes anden påstand – at morderne kom forklædt som gråmunke – kan dog ikke pure afvises. Det var i hvert fald ikke ukendt i middelalderen, at forbrydere indimellem maske-rede sig med munkekutter. Men den eneste sikre viden, vi har fra den skæbnesvangre aften, er, at

kongen kom voldeligt af dage. Herfra er der kun indicier, der peger i forskellige retninger.

Sagen bliver endnu mere kompliceret af, at hovedbeviset – kongens lig – er gået op i røg og flammer. Erik Klipping blev nemlig begravet i domkirken i Viborg, der brændte i 1726. Havde vi haft liget, kunne vi måske have fundet skader, der kunne hjælpe os med at komme mordets omstændigheder lidt nærmere. Nogle optegnelser fra 1638 fortæller os dog, at kongens kranie, der nu er forsvundet, viste omfattende tegn på skader fra ”stridshamre eller pigge af morgenstjerne”. Hvis denne identifikation er sand, er kongen blevet tæsket ihjel med våben designet til at bryde gennem tykke rustninger. Morderne har altså tilsyneladende været forberedte på, at kongen ikke sådan lige lod sig tage på sengen.

Dræbt på sit leje af sine egne mænd

De tidligste kilder, der beskriver mordet, afspejler usikkerheden om sagens hovedpunkter. *Lundeårbogen* oplyser, at ”Kong Erik blev St. Cæcilie nat dræbt på sit leje af sine egne mænd”, og *Gavebogen fra Lund* skriver, at kongen blev ”myrdet på det grusomste af sine mænd i sin egen seng”. *Rydårbogen* har overordnet samme oplysninger, men understreger, at morderne var kongens betroede mænd – kongens riddere – og tilføjer, at han fik 56 sår. *Den Yngre Næstved Årbog* nævner blot, at kongen blev myrdet i Jylland. Kronologisk er disse udsagn de tætteste, vi har på mordet, da de formentlig er nedskrevet i månederne efter.

Det er bemærkelsesværdigt, at ingen af kilderne navngiver morderne, men kun fortæller, at det var kongens egne mænd. Det kan skyldes en bevidst fortællelse, fordi man ville undgå at lægge sig ud med den nye regering, der uvægerligt ville komme i kølvandet på kongedrabet. Det er dog mere sandsynligt,

at man på nedskrivningstidspunktet ganske enkelt ikke vidste, hvem morderne var, ud over at de altså tilsyneladende var kongens egne, betroede mænd.

Det mente i hvert fald hofhistorikeren Arild Huitfeldt (1546-1609), der skrev omkring år 1600. Og Huitfeldt er på godt og ondt en uundgåelig kilde, når vi efterforsker mordet i Finderup. Det skyldes, at der i 1728 igen kom en brand på tværs af sagens opklaring – denne gang var det Københavns Universitetsbibliotek, der blev flammernes bytte. Her blev en meget stor del af kildematerialet til Danmarks middelalder forvandlet til aske, og mange af kilderne til denne periode kendes derfor kun i afskrifter fra den flittige Huitfeldt, der havde adgang til biblioteket, da det stadig var intakt. Huitfeldts tvivl viser derfor, at selv om han muligvis havde adgang til flere kilder, var han ikke nærmere en løsning på kriminalgåden, end vi er i dag, mere end 400 år senere.

Efter Klippings mord bestod kongemagten af enkedronning Agnes (1257-1304) og den umyndige barnekonge, Erik Menved (1274-1319), og de jagtede tilsyneladende de skyldige i omkring et halvt års tid. De satte dem bl.a. en skræk i livet via den tyske minnesanger Rumelants viser. En minnesanger var en blanding af en hofmusiker-digter og en spindoktor. Han komponerede sange, der både var underholdende, men samtidig indeholdt politisk propaganda og agitation. Ud over at udpensle grumme detaljer som de 56 sår lovede Rumelant død og ulykke over de skyldige – og opfordrede de danske stormænd til at slutte op om landets nye regent, barnekongen Erik Menved. Rumelants viser og visse forvirrede bemærkninger i årbøger er al den information, vi har om de første seks måneder efter mordet. Men kongemagten må have haft travlt, for i pinsen 1287, et halvt år efter mordet, var man på danehoffet i Ny-

borg klar til at dømme ni danske stormænd skyldige i drabet.

De dømte, der i folkemunde er blevet døbt ”de fredløse”, var grev Jakob af Nørrejylland (-1309), marsk Stig Andersen (ca. 1230-1293), Niels Hallandsfar (-efter 1295), Peder Porse (-før 1313), Peder Jakobsen, Niels Knudsen, Åge Kakke (-1296), Rane Jonsen og Arvid Bentsen (-ca. 1288). Straffen for mordet eller delagtighed i mordet ved sammensværgelse var fredløshed og fortabelse af al ejendom og liv. De fleste af de fredløse søgte tilflugt hos den norske kong Erik 2. Magnussen (1268-1299) kaldet Præstehader pga. hans konflikter med den norske kirke i 1280’erne. Han tog dem i forsvar og tjeneste. Fra Norge, grev Jakobs besiddelser i Nørrejylland og sidenhen fra øen Hjelm foretog den norske konge og de fredløse talrige angreb på Danmark de følgende år.

Arvid gjorde det

Egentlig er det forkert, når vi siger, at vi slet ikke kender morderne. For vi kan være ret sikre på, at mindst én af de fredløse virkelig deltog i mordet. Denne person var væbneren Arvid Bentsen. Som den eneste blandt de fredløse blev han dømt for, at han ”med egen hånd overvar [udførte] det slemme mord”, som det hed i 1305, da Erik Menved gentog dommen fra 1287. De andre fredløse blev dømt for at beordre og udtænke mordet, men ikke for direkte at have udført det. For Erik Menved kom det ud på et: sammensværgelse om kongemord og den reelle udførelse var to sider samme sag.

Men hvem denne Arvid egentlig var, og hvordan hans eventuelle forhold til de andre dømte så ud, ved vi ikke. Han optræder nemlig ikke i andre kilder end dem, der omhandler mordet. Ingen samtidige kilder betvivler imidlertid hans medvirken i sagen,

og kongen af Norge tog alle de fredløse i sin beskyttelse – på nær Arvid. Det synes at vidne om, at ingen i samtiden var i tvivl om hans rolle i mordet. Han måtte klare sig selv – hvilket tilsyneladende gik knap så godt. Formentlig allerede året efter, i 1288, blev han henrettet i Sverige som landevejsrøver. Arvid var en *nobody* – muligvis en lurvet lejermorder.

Man kan spekulere i, om mordet blot var et simpelt rovmord udført af gemene røvere under ledelse af Arvid, men omstændighederne omkring mordet, ikke mindst de 56 sår og den generelle debat i tiden efter, peger kraftigt på et komplot. Og så er det ingen nyhed, at de fleste drab på kongelige og stormænd i middelalderen var politisk motiverede.

Det er også en mulighed, at Arvid blev gjort til syndebuk. Men i middelalderen var det ikke ukendt, at mindre stormænd, der forsøgte at gøre karriere, indvilligede i at udføre tvivlsomme gerninger for at vinde mægtigere stormænds gunst. Det var selvfølgelig ekstremt risikabelt, og det endte oftest med, at håndlangeren blev ofret. Men undgik man at blive ofret som en bonde i det politiske skakspil, kunne gevinsten være enorm. ”Hvo intet vover, intet vinder”, har i generationer været mottoet for mange fra bunden af samfundets elite. Så Arvid blev måske kastet for løverne, men han var utvivlsomt også skyldig. Han skulle dog ikke bære skylden alene: ”Bagmændene” – de dømte – om de så var de skyldige eller ej, fik jo samme straf som Arvid. For ingen i 1287 troede på, at der var tale om en *lone gunman*. Mordet var resultatet af en politisk sammensværgelse.

Så egentlig ved vi godt, at i hvert fald én af morderne var Arvid Bentsen. Men det løser ikke rigtig mordgåden. Vi ved stadig ikke, hvem der reelt havde planlagt og deltaget i mordet på kong Erik, altså ud over Arvid, og et endnu vigtigere og stadig ubesvaret

spørgsmål er, hvorfor kongen overhovedet skulle myrdes. Med dommen i 1287 blev det dog den officielle sandhed, at disse ni virkelig stod bag mordet.

Såvel dengang som i dag er der fortsat tvivl om, hvorvidt disse nu også var de sande mordere. Når svaret: "Arvid Bentsen var morderen", ikke er tilfredsstillende, er det, fordi spørgsmålet er stillet forkert. Vi bør ikke vægte, *hvem* der dræbte kong Erik, men derimod fokusere på, *hvorfor* kong Erik blev dræbt. For det er jo i grunden netop dét, historie med stort H handler om. Ikke så meget om hvem som om hvorfor. Og derfor bør vi stille skarpt på en større forståelse af fortiden, dels på dens egne præmisser, dels på dens betydning for os i dag. For selv i 2022, næsten 750 år efter den kolde novembernat i Finderup, optager mordgåden os stadig.